

נתקבלו במערכת

מכים שורשים. ביקורת יהודית על הפירוק הפוסטמודרני. חיים נבון. ראשון לציון, ידיעות אחרונות וספרי חמד, תשע"ח. 192 עמ', (info@ybook.co.il)

עדינותו של הרב נבון באה לידי ביטוי גם בשם הספר. 'הפירוק' הפוסטמודרני הוא ביטוי עדין לקטסטרופה התודעתית והחברתית שהביאה עלינו הגישה הזו, שאחד מפירותיה הבאושים הוא למשל 'המחאה הלהט"בית' שמצליחה לשגע את המדינה ואת ראשיה, כאשר קומץ של אנשים פגועים בגופם וברוחם מצליחים לגרור אחריהם מדינה שלמה ולשכנע בעזרת התקשורת-התשקורת המגויסת רבים וטובים שהרע הוא טוב ושהטוב הוא רע, שמשפחה נורמטיבית הוא משהו שאבד עליו הכלל והאויב הוא אוהב וכו' וכו'. החידוש בספר הזה הוא שליהדות של כולנו יש תשובות לשאלות הפוסטמודרניות, יש אלטרנטיבה בונה לגישה המפרקת, והערכים שוויון, חירות, בחירה, חברה, סיוע הדדי, אמונה, יהדות, משפחה, עם וארץ חיים וקיימים. אפשר להוריד את הראש ולצפות שהגל הבלתי-הגיוני הזה יחלוף לו מאלי ובינתיים למוער נזקים עד כמה שאפשר, ואפשר לנסות ולהבין את כללי מלחמת התרבות הזו כדי לנצח בה ולהימנע מפגיעה ממנה, וזה מה שעושה הרב נבון בחוכמתו בספר זה. הידע הרחב שלו ביהדות ובכתבי הוגים מכל הדורות, הלשון הקולחת, הכנסת אנקדוטות היסטוריות לגיון ולהדגמה מדי פעם, כל אלו הופכים ספרו כבד ומדכא זה לקריא ומרתק. הוא מסיים את הספר במשל מפרשת ציצית ובהוראה 'ולא תתורו' שבה - המראה של חוטי הציצית אמור להזכיר לנו שורשים המקשרים אותנו אל אדמת הקודש ואל בסיס הצמיחה האמיתית שלנו: 'האדם מעוגן ולגבולותיו, כלומר למקום, לזמן, להקשר, ובמילה אחת: לזהותו. הציצית מזמינה אותנו להעמיק שורשים'. ובעז"ה נעשה ונצליח.

מפענח תעלומות. ישוב תמיהות בתורה שבכתב ובתושבע"פ וגילוי מקורות ובירורי דינים ומנהגים ועוד. הרב משה מרגלית. ירושלים, תשע"ח. 42 + תקסה עמ', (052769@gmail.com)

הרב מרגלית הוא ראש מערכת 'לדופקי בתשובה', ששמה לה למטרה להיות כתובת לפתרון בעיות ושאלות ותמיהות בכל חלקי התורה ע"י כל חלקי העם, למדנים ושאינם למדנים, שנשארו 'תקועים' עם קושיא או מקור חסר או מנהג תמוה או פיסקה חסרת פשר. התשובות שנמסרו בכתב ובעל פה ובדואר אלקטרוני נלקטו וסודרו לפי נושאים, וכך יצא לאור לפני מספר שנים החלק הראשון של הספר שנקרא כשם המיזם 'לדופקי בתשובה', שהמשכו הוא ספר זה 'מפענח תעלומות'. גם שאלות שלא נמצא להן מענה הודפסו בספר, בציפייה שיהיה בין הקוראים 'בעל תשובה' גם לשאלות אלו. 'גמ"ח לדופקי בתשובה' פתוח כל יום כל היום כדי לעזור למבקשי תשובות, וידם של הרב מרגלית ושל עוזריו נטויות בחיפוש מקורות ותשובות לבקשות. כך למשל בעמ' ריח נשאל העורך מדוע נוהגים לומר 'אדיר במרום' שאחר ברכת כהנים מיד עם תחילת אמירת 'שים שלום' ע"י הש"ץ, ולא בסוף הברכה כדי שיענו

הציבור גם עליה 'אמן' כפי שכתוב בש"ע ונפסק במ"ב, והוא משיב ע"פ דעת כמה אחרונים שמנהג העולם כר"ף שיש לומר תפילה זו מיד אחרי ברכת כהנים. אמנם לעיקר הדין אני תמה שלא העיר הכותב שלמעשה יש לומר 'אדיר במרום' רק כאשר נחלם חלום שאין יודעים מהו, ואמירתו ע"י כל הציבור כל יום אין לה שום הצדקה כלל. הספר כולל לפי הסדר שאלות ותשובות על תורה ונ"ך, על משנה ותלמוד בבלי ועל שו"ע, והוא מסיים בפרק ארוך העוסק בעניינים שונים כסדר הא"ב, ובסופו תוספות על הכרך הראשון, ובהן בין השאר אריכות דברים בעניין השאלה אם מותר למי שעומד להיות מוֹצֵא להורג ע"י ב"ד בעקבות עדות שקר להרוג את שליח בית הדין העומד להורגו מדין 'רודף'... ספר מלא וגדוש.

צופן ימי עולם. צופן מדהים ומחודש, על פיו רמוזים בתורה כל מאורעות העולם מבריאת העולם ועד אחרית הימים, פסוק כנגד שנה. אברהם ישעיה טרופ. ירושלים, יפה נוף, תשע"ח. 432 עמ'. (02-6515093)

5845 פסוקים יש בתורה, ובספרים קדמונים מצוין כבר שלכל שנה מתאים פסוק, וכל פסוק 'שייך' לשנה אליה הוא קשור. לפי הספירה לבריאת העולם המקובלת היום, שראשיתה אי-שם בתקופת הגאונים, עברו עד עתה 5778 שנים מהבריאה, ואם כן נותרו לנו 77 שנים להן פסוקים מקבילים בתורה, ואחרי הזמן הזה, בין אם כבר 'בוא אז המשיח ובין אם יתעכב ח"ו, נחזור כנראה לתחילת התורה ונקביל את השנים לפסוקים מ'בראשית' והלאה, כך סובר לפחות המחבר הרב טרופ. הבחירה החופשית לא נפגעת גם אם נמצא רמזים למה שאמור לקרות בשנים הבאות, מפני שקיימים דרכים רבות לפרש כל אירוע צפוי וכל רמז עתידי, ואי אפשר לדעת איך יהיו הדברים עד שיהיו, כפי שכתב הרמב"ם בסוף הלכות מלכים. כך למשל לדעת המחבר השואה רמוזה בפסוק ה-5701 המקביל לשנה השנייה של מלחה"ע השנייה שבה השמדת היהודים הייתה בשיאה, והפסוק הוא 'הקללה הכתובה בספר הזה', הקמת המדינה בשנת תש"ח רמוזה בפסוק מס' 5708 שבתורה שהוא 'והביאך ה' אלוקיך אל הארץ אשר ירשו אבותיך וירשתה, והיטיבך והרבך מאבותיך', והוא מסתיים ברמזים בפסוקים לשנת מותם של גדולי שני פלגי הציבור הליטאי הרא"ל שטיינמן והר"ש אוירבך זצ"ל, וברמז לחשיפת ארכיון הגרעין האיראני בתשע"ח. ה'גילויים' בפסוק כוללים דיוקי מילים ודילוגי אותיות וגימטריאות, ובהחלט עשויים לעורר עניין בקורא, אך ברור לכל מעיין שאין הם יותר מאשר 'פטפטוין טבין' של מילי דאורייתא שעשויים לרגש וליגוע ללב, לא פחות - וגם לא יותר.

אָדֵר הַיְקָר. רעיונות ורשמים לתולדותיו של אותו צדיק, גאון ישראל ותפארתו, נזר הקודש, מרן אליהו דוד רבינובֵּיץ תאומים זצ"ל. מאת הרב אברהם יצחק הכהן קוק זצ"ל. מבואר בידי חגי לונדין. שדרות, מכון שדרות התורה, דברי שיר, ידיעות אחרונות וספרי חמד, תשע"ח. 292 עמ'. (info@ybook.co.il)

סדרת 'הרא"ה קוק המבואר' ממשיכה את תנופתה. הפעם נמצא לפנינו הספרון 'אדר היקר', תולדות הרב האדר"ת ומעט גם של אחיו התאום הרב צבי יהודה רבינובֵּיץ-תאומים,

שניהם חותניו של מרן הראי"ה זצ"ל, שזורים ברעיונותיו הגבוהים והמיוחדים והמאירים של רואה האורות, המוסברים בחן ושכל טוב ע"י אחד מגדולי המבארים והמפיצים של תורת הרב בדורנו הרב חגי לונדן, כעת ר"מ בישיבת ההסדר בשדרות ואיש חיל רב פעלים. העריכה המוקפדת והסידור הנאה של הסדרה כולה מהווים מסגרת מתאימה לספר עצמו המופיע מקוטע ומנוקד ומפוסק עם ביאור מילולי ותוכני בחלק התחתון של העמוד, עם ביוגרפיה קצרה ומבוא בהתחלה ורשימה מפורטת של ספרי האמונה של הרב עם מקום וזמן הדפסתם ועוד בסוף. הספר מסתיים בתפילה של הרב קוק שזכותו של האדר"ת תעמוד לכל הלומדים ממעשיו ומשתדלים להיות דבקים במידותיו הנעלות והתרומיות, ולנו אין אלא לתמוה ולהתרגש מהעדנה המיוחדת שקמה לכתבי הרב שנכתבו לפני יותר ממאה שנה ונלמדים כעת בכמויות ובאיכויות מדהימות.

זכרונותיה של יהודיה אורתודוקסית. מאת ג'ולי טֶדְסְקו טְרַיוּס. מהדורה חדשה ומוערת. דבי ליפשיץ. ירושלים, הוצאת עושים היסטוריה, תשע"ח. 254 עמ'.
(debbiel@netvision.net.il)

בשנת תשל"ז הוציאה לאור בירושלים הגב' ג'ולי טרוויס, עולה מארה"ב שהתאלמנה כמה שנים קודם, חוברת באנגלית, ובה סיפרה לצאצאיה על תולדות חייה וחיי משפחתה המורחבת, עם תובנות אנושיות ומשפחתיות והיסטוריות וגם דברי מוסר ויראת שמים. שנה אח"כ נפטרה בשיבה טובה, כשהיא משאירה אחריה משפחה ענפה בארץ ובחול. אני מניח שמאות ואולי אלפי יומנים וחוברות כאלו קיימים אצל משפחות שונות, אולם חוברת זו שונה בכך שסיפור החיים של המחברת הוצג יבשות ועידנים ומיוחד במינו, ובעיקר בכך שנכדתה ד"ר ליפשיץ החליטה להפוך בעזרת כמה אנשי מקצוע ורבים מבני משפחתה חוברת משפחתית זו לאלבום היסטורי רחב היקף, הפורס לפני הקורא את סיפורן של מספר משפחות יראות שמים על פני כמאתיים שנה בגלגוליהן השונים, עם הרחבות היסטוריות וביוגרפיות וצילומים מקוריים ומפות מפורטות ועצי משפחה ובירורים ומקורות ומפתחות. המוצר המוגמר הוא אלבום כרונולוגי מרתק, מצבה לדורות למחברת ז"ל ולאבותיה - אנשי אמת ואמונה וחסד שחלמו והגשימו והעבירו את המסורות היהודית במיטבה לדורות הבאים. לא רק בני המשפחה המורחבת עשויים להפיק מאלבום זה תועלת רבה.

מקראות גדולות הכתר. ספר דברי הימים. מהדורת יסוד חדשה. ההדרה מדעית על פי כתבי יד עתיקים, מסורה גדולה וקטנה ו'עין המסורה' ותרגומים ארמיים ופירושי גדולי המפרשים מימי הביניים ע"פ כתבי יד. מהדיר ועורך מדעי: מנחם כהן. רמת גן, אוניברסיטת בר אילן, תשע"ח. כה+298 עמ'. (press@mail.biu.ac.il)

רק ארבעה ספרים נותרו לפרופ' כהן כדי לסיים את הסדרה המיוחדת הזו, מקראות גדולות 'הכתר', על התנ"ך כולו: משלי, איוב, דניאל, ועזרא-נחמיה. זה עתה יצא לאור כלול בהדרו כרך דברי הימים, שמצליח לכלול בתוכו כמה וכמה אוצרות: נוסח המקרא מדוקדק בתכלית

על אותיותיו וטעמיו וניקודו, בתוספת מסורה גדולה וקטנה, על פי כתר ארם צובא וכתבי היד הקרובים לו, עם ביאור ופירוט למסורה בשם 'עין המסורה', תרגום ארמי ועוד שמונה פרשנים עתיקים, כולם מדויקים ומוערים ומוגהים בתכלית הדיקוק. דברי הימים הוא ספר מיוחד, רבות בו הרשימות הארוכות של שמות אנשים ומקומות, וקיימות בו אף סתירות-לכאורה ובעיות של טקסט ופרשנות קשות לפתרון, והנה הניחו לפנינו צוות 'מקראות גדולות הכתר' שולחן ערוך ומוכן לסעודה. אמנם חסרה לי הקדמה שבה יאמר המהדיר כמה מילים על עבודתו ועל המפרשים המיוחדים שבכרך זה - הפירוש המיוחס לר"י, הפירוש המיוחס לר"י קרא, הפירוש העתיק מאת פרשן עלום שם, ופירושי ר' מיוחס בן אליהו ור' בנימין מרומי, נוסף על הרד"ק והרלב"ג וגם על פירושו של ר"י אבן כספי, שנטייתו לרציונליזם קיצוני הכעיסה לא מעט מהקדמונים, אך כבודו במקומו מונח. כמובן שלא נשכחו גם בכרך זה לתועלת הלומדים ביאורים למונחי המסורה וביטויי הרלב"ג. מלאכה שלמה, לדורות. ברכת הצלחה לפרופ' כהן ולצוותו לסיום מהיר של הפרויקט הגדול הזה.

אוהל מועד. הגיגי מועד וחג. 'ונס יגון ואנחה' - בין המצרים וט' באב, אגדות החורבן, המקדש. איציק אמת. טנא, תשע"ח. שמה עמ'. (054-5684691)

הרב אמת משמש כראש ישיבת אשתמוע שבדרום הר חברון, לצד שכנו וידיד נפשו הרב איציק אידלס. שניהם אנשי תורה וחינוך שגורשו עם משפחותיהם מגוש קטיף לפני י"ג שנים, ושניהם החליטו להמשיך עם משפחותיהם במשימת חינוך יישוב הארץ, הפעם ביישוב טנא-עומרים שבדרום הר חברון. בהמשך התפנו שניהם מעיסוקיהם החינוכיים האחרים וייסדו את הישיבה באשתמוע, שם הם מרביצים תורה ואמונה וחסידות ואהבת העם והארץ בבחורי חמד מקשיבים. במשך השנים התמיד הרב אמת לדרוש לפני הקהל, אם בעצמונה ואם ב'עיר האמונה' אחרי הגירוש ובישיבתו ומול קהלים מקשיבים במקומות שונים, כאשר הוא מחבר נגלה ונסתר, אהבה ואמונה, חדש וישן, בעיקר סביב למועדי השנה, תמיד בנימה אופטימית ומחבתת ומלטפת ומאירה. את הדברים העביר אל הכתב, וזהו כבר הספר הרביעי שהוא מוציא לאור. במשנתו של הרב אמת, גם בדברים שנאמרים סביב אבלות שלושת השבועות ותשעה באב, העיקר הוא הבניין - בניין המקדש ובניין התורה ובניין הארץ, כאשר החורבן הוא שלב בלתי נפרד מהשתלשלות ההיסטוריה היהודית וכל מה שהיא מייצגת - אבל הוא זמני בלבד. כך בפרק על 'התקן הישראלי' כותב המחבר על חיי היום-יום של האיש הישראלי שמבטאים במהותם את הקשר שלו למקדש, ממנו הוא נוטל את המחויבות שלו לסדר ולהתמדה ולקשר בין העולם הזה לעולמות העליונים שהם למעשה עיקרו של עולם. הוא משלב בכתביו מדברי אדמו"רי גור והרב קוק והרב מקוז'גילוב רא"צ פרומר הי"ד ראש ישיבת חכמי לובלין (דרך אגב, למיטב ידיעתי מעולם לא היה אדמו"ר!) והרב צבי יהודה קוק והמהר"ל וכמובן פסוקי התנ"ך והתלמודים והמדרשים, הכל נשזר לשרשרת זהה אחת באופן מובנה ואלגנטי ונוגע ללב, נחמה גדולה לאבלי ציון וירושלים.

צדקות יהודה וישראל. ארץ, מדינה ומשפט, צדקה וחברה, חינוך. הרב יהודה זולדן. שבי דרום, מכון התורה והארץ, תשע"ח. 560 עמ'. (08-6847325)

הרב זולדן משמש כיום כמפקח ארצי על לימוד התושבע"פ בחמ"ד. עד לפני תליסר שנים שימש כראש ישיבת 'ימית' בנוה דקלים, וחווה את כל מאורעות הגירוש והרס ישיבתו. הוא רואה כאחת ממטרותיו החינוכיות העיקריות לסלול דרכים להתנהלות תורנית של עם ישראל בארץ ישראל בכל התחומים שבין אדם לחברו ובין אדם לעמו, וכבר כתב כמה ספרים ועשרות מאמרים שעוסקים בעניינים אלו, כגון כללי עשה ולא תעשה בחשיפת שחיתויות בחברה, בארגון ובשלטון, סדרי עדיפויות במתן צדקה בימינו, חרם צרכנים לאור ההלכה, כללי הוצאת תלמיד בעייתי ממסגרת תורנית, ועוד. בספר זה ל"א מאמרים, רובם כבר נדפסו בכתבי עת שונים וכעת נערכו מחדש ע"י הרב אב"י ונגרבר ממכון התורה והארץ. בסוף הספר הוסיף המחבר דברי זיכרון מרגשים על אמו ז"ל שנפטרה לאחרונה, דמות מרשימה של חלוצה יראת שמים, שקמה מאפר השואה ומצעדת המוות ומאוניית המעפילים וממחנה המעצר, והקימה בס"ד בעשר אצבעותיה עם בעלה ז"ל בית של תורה ועבודה וגמ"ח, תוך שהיא משפיעה מרוחה הטובה על כל סביבותיה.

מזבח חדש. עבודת הנפש של עולם הקרבנות על פי פרשיות ספר ויקרא. צבי יהודה דרוור. ירושלים, דברי שיר, תשע"ח. 215 עמ'. (mchvusv@gmail.com)

למרות תפילותינו המרובות להחזרת השכינה לציון והשבת העבודה לדביר בית מקדשנו - למעשה אצל רובנו כל עניין עבודת הקרבנות רחוק מן הלב וגם רחוק מן הדעת, ולפעמים קשה לנו לתפוס שפרשות רבות בתורה וכמעט שליש מהמצוות, ובמקביל שליש מהמסכתות, עוסקים בפרטי מצוות הקרבנות והטהרה, וכיצד שחיטת בהמה ועוד בהמה וזריקת הדם כך או כך מהווים את שיאה של עבודת ה'. בדיוק את זה מנסה להבהיר לנו הרב צבי יהודה דרוור (פוגל) בספרו. הוא מבאר לנו את המשמעות הפנימית של עבודת הקורבנות על פי יסודות תורת הסוד, תוך עיון בפרטי הלכות הקרבנות שבתורה שבכתב ושבעל-פה. מתברר שאנו נקראים לעבודה נפשית מקיפה סביב כללי ופרטי עבודת בית המקדש, והמסלול הזה אמור להביא אותנו לקרבה מיוחדת עם ריבוננו של עולם, שאנו וקורבנותינו שלו. וכך גם לגבי עולם הטהרה - פרטי מצוות הטהרה אמורים לפתוח לנו שער לקרבת ה' מיוחדת, ואת הדרך לקרבה זו מנסה לגלות לנו ספר חשוב זה. מקורות והרחבות לכל הנאמר בספר נמצאים באתר מיוחד, שקישור אליו מצוין בראשו.

הלכה ממקורה. שבת. זורע-מבשל. הרב יוסף צבי רימון. עורך: הרב מתן גלידיא. אלון שבות, סולמות-מגיד, תשע"ח. 787 עמ' בשני כרכים. (02-9043300)

הרי"ץ רימון עושה זאת שוב: בעזרת חבר תלמידים ועוזרים יצאו לאור עתה שני כרכים של הלכות שבת במסגרת סדרת 'הלכה ממקורה', שמציגה באופן בהיר ודבור על אופניו את ההלכות בכל נושא ונושא ממקורותיהן בתורה ובתלמודים ועד פסקי ההלכה למעשה של

רבני דורנו, כולל תרשימי זרימה וטבלאות סיכומים, צילומים ותרשימים, 'חלונות' עם הסברים תמציתיים על ספרים וסופרים המובאים בספר ומפתחות מפורטים. הכרכים האלו כוללים את 'מלאכות הפת' ממלאכת זורע ועד מלאכת מבשל, כאשר חציו הראשון של הכרך הראשון כולל מבוא הלכתי ורעיוני להלכות שבת וקיצור הלכות וחציו השני פורס את כל חלקי מלאכת מבשל, והכרך השני כולל את שאר מלאכות הפת מזורע ועד לש. דוגמא קטנה מהספר: בעמ' 301 מובאת מחלוקת אם קיים איסור 'מגיס' בהוצאת מים ממצקת מסיר רותח העומד על גבי האש. כמה אחרונים מתירים וטוענים שבמים גרידא אין כלל איסור להגיס (=לערבב) גם בכלי העומד על גבי האש מפני שמעשה זה לא מביא תועלת לחימום המים, ואחרים טוענים שאין לחלק. המחבר מקיל למעשה, ובהערה הוא אף נוטה להקל במקום הצורך (למשל כשאין אפשרות טכנית להוריד את הסיר מהאש) להוציא מהסיר בעזרת מצקת גם מרק ותבשיל נוזלי אחר המבושלים כל צרכם.

כיפה סרוגה נשק בהצלב. סיפור גבורתם של 18 לוחמים חללי הציונות הדתית. אילן כפיר ודני דור. ראשון לציון, הוצאת ראם וידיעות אחרונות, תשע"ח. 254 עמ'.
(info@ybook.co.il)

זהו ספר עצוב ומרגש, ובו טפיחה עזה על השכם של הציונות הדתית - כביכול נאמר בו, ע"י שני עיתונאים-סופרים שאינם מבני המגזר, 'ראו גידולים שגידלתם אנשי הציונות הדתית כמה משובחים היו, ערכיים, אמיצים, חזקים, מנהיגים ומוצלחים בחייהם, ומוסרי נפשם על קידוש השם ועל הגנת העם והארץ באופן מרשים ונוגע ללב במותם'. ואכן, ספר שנפתח בסיפורו של עמנואל מורנו, וכולל בהמשך את תיאור חייהם ומוותם של האחים לבית פרץ ושל רועי קליין ועוד, ומסתיים בדמותו ובסיפור חטיפת גופתו של הדר גולדין, ה' יקום דמם השפוך, אינו ספר רגיל. אבל נוסף לסיפורים המרגשים והעצובים הוא מעלה גם מחשבות על דרכי חינוך, ועל הנחלת ערכים, ועל סדרי עדיפויות, ועל דרכן של משפחות דתיות צעירות הצומחות בתוך וליד החיים הצבאיים האינטנסיביים של הבעל-האב ועל גבורתן של הנשים והאמהות, על המחיר הכבד של ההתרחקות מתורה ומצוות של חלק מבחורינו הכי-טובים בעקבות השירות הצבאי המשמעותי - ולעיתים דווקא על העמקת הקשר עם ריבונו של עולם סביב המתח והסכנות והקרבנות, ועוד ועוד. מקום מרכזי תופסת בספר המכינה הקדם-צבאית בישוב עלי והמוסדות שסביבה ושהולכים בדרכה, מי יודע איך היו נראים כמה וכמה מהקדושים האלו ז"ל בלעדיהם. תנצב"ה.

לראות בטוב ה'. על הטוב המתגלה בדור ובתקופה, על שמחת הגאולה ועל עבודת דורנו לקידומה. עם סדר התפילה ליום העצמאות וליום ירושלים. רמת השרון, מכון 'מלאה הארץ דעה', תשע"ח. 231 עמ'. (072-2280421)

חמישה פרקים בספר זה, ובהם שיעורים ודרשות ודברי עיון מאת נשיא ישיבת רמת השרון הרב נחום רכל וראש והישיבה הרב ראובן ששון, העוסקות בראיית הטוב שבעם ובארץ ובעולם,

בתהליך הגאולה שאנו בעיצומו, בחשיבות השמחה והשפעתה כחלק מתהליך זה, ובשופות בין קודשא בריך הוא לבינינו בתיקון העולם וקירוב הגאולה, ועוד ועוד, דברים יפים ומתוקנים לרגל שבעים שנה למדינה, חמישים שנה לשחרור ירושלים ועשור להקמת הישיבה ברמת השרון. את הפרק האחרון כתב העורך הרב חננאל אלרן, ובו פירט את נקודות האור הרבות שזכינו להן בדורנו, דור קיבוץ הגלויות ובניין הארץ, בחומר וברוח, עם תפילה להשלמת הבניין בעתיד הקרוב. דבר מעניין ראיתי בתפילות יום העצמאות ויום ירושלים שבסוף הספר - סדר התפילות בליל וביום ירושלים עדיין אינו קבוע לגמרי בקהילותינו, ועורכי הספר קבעו שכל הנאמר ביום העצמאות יאמר גם ביום ירושלים (כולל ששת הבתים מבקשי הגאולה מ'לכה דוד', ולא רק שלושה או ארבעה כבחלק מהסידורים), ובכך פתרו את השאלה באופן אלגנטי. ההבדלים היחידים הם בספירת העומר, וכן קריאת הפרק 'עוד היום בנוב לעמוד' שנקרא רק ביום העצמאות בשחרית. מעניין יהיה לבחון אם מנהג זה יתקבל בציבור. יש לציין את העיצוב הפנימי והחיצוני הנפלאים, כדרכם של הספרים היוצאים לאור מטעם ישיבת רמת השרון.

אחרי השואה. אוריתא כב. עורך: עמיהוד יצחק מאיר לוין. נתניה, תשע"ז. תריח עמ'. (09-8344864)

לאחר קובץ אוריתא כא שעסק בשואה עצמה מהיבטים רבים, קובץ זה משלים את התמונה מנקודות מבט הלכתיות והיסטוריות ומחשבתיות שהתעוררו בתקופה שלאחריה. בעשרות פרקים ארוכים וקצרים מקיף קובץ מיוחד זה את הטרגדיה שלא הסתיימה בחודש אייר תש"ה עם כניעת הצורך הנאצי, אלא המשיכה לעטוף את השרידים והפליטים עוד חודשים ושנים, ולעיתים לכל חייהם. קשה להקיף במילים קצרות כרך גדול וגדוש כזה, ולכן אציין רק דוגמאות אחדות של נושאים הכלולים בספר המיוחד הזה: שיקום עולם התורה ע"י הרב מפוניבז', דברי חיזוק לשורדים מאת הרא"א דסלר בעל מכתב מאליהו ומאת האדמו"ר בעל 'אמרי אמת' מגור, הפגישה בין הרבי מצאנז-קלויזנבורג לבין הגנרל אייזנהואר במחנה הפליטים, האם מותר למסור לערכאות קאפו יהודי שהרג יהודים, האם יש חיוב הלכתי להשתדל למצוא ולהעניש את הרוצחים, היתרי עגונות אחרי השואה, שימוש בתרופות שפותחו בעזרת ניסויים אכזריים באסירי המחנות, קבלת תרומות ממוסדות גרמניים, האם להטיל חרם על גרמניה, קביעת יום זיכרון לשואה וחיבור ואמירת קינות עליה, דרכי הנצחת השואה על פי התורה, שאלות הלכתיות סביב קסטנר ו'רכבת ההצלה' שלו, פסקי הלכה בענייני ההעפלה, היסטוריה והלכה בנס הצלת ישיבת מיר, פעולות בבניין התורה והיהדות במחנות העקורים באירופה, מסעות ההצלה של הרב הרצוג הרב מיישקובסקי והרב סילבר, הצלת ילדים יהודים מהמנזרים, אמירת קדיש על גויה שהצילה יהודים, היחס להסכם השילומים עם גרמניה, על האנטישמיות ועל הכחשת השואה, ועוד ועוד, אוצר בלום של מחקרים וביירוים וזיכרונות ועובדות ומחשבות, נכס לדורות. והערה אחת: בעמ' תה נמצאים דברים שכתב ר' שמואל עמנואל זצ"ל בחוברות 'ישובנו' בהם עסק בשאלות שהתעוררו אצל מעפילים בענייני חילול שבת לצורך פיקו"נ ובשאלות אחרות. יש לציין שב'המעין' גיל' 207 (תשרי תשע"ד) עמ' 97 ואילך כתב ר' שמואל מאמר שלם בכותרת 'עלייתו של הרב יהושע נויבירט זצ"ל לארץ ישראל באוניית מעפילים', ובו

הוכיח בין השאר שחלק מטענותיו של הרב זצ"ל על כך שהמצילים, אנשי עליה ב', הכריחו את המעפילים לחלל שבת ללא צורך ולהכעיס - לא היה מבוסס עובדתית, ושאי אפשר להתעלם ממסירות הנפש המופלגת שבה פעילי העלייה עסקו במשך חודשים ושנים בהצלת אחיהם שארית הפליטה והעלתם לארץ הקודש.

שותף לדף. הדרכה בלימוד הגמרא. הרב משה יודלוב. בני ברק, תשע"ח.
(mo35798624@gmail.com)

אחרי שנים רבות בהן לימד והורה וחינך הרב יודלוב צעירים ומבוגרים, בני תורה ומתקרבם, הצטבר אצלו ידע רב על הדרך הטובה ביותר שבה אפשר 'להכניס' את האדם ללימוד הגמרא. השיטה המסורתית סוברת שעם הכמות באה האיכות, ואחרי עשרות דפים שאותם לומד הרב עם תלמידיו בתלמוד תורה ואח"כ בישיבה הקטנה נקנים באופן טבעי הגישה וההבנה ואוצר המילים הדרושים כדי 'לרוץ' בגמרא לבד. אולם לעיתים, ובעיקר אצל לומדים שרק בגיל מבוגר יחסית מתחילים בלימוד הגמרא, חייבים לבקש דרך חכמה וקצרה, שתגרום ללומד המתחיל להתייחס לגמרא כפי שהיא - אוצר בלום ומרתק של ידע וחכמה ודרכי הבנה שהם אלו שיצרו במשך כמעט אלפיים שנה את 'נשמת האומה'. בשלושים פרקים מציג המחבר את תובנותיו, מההסבר מהי מהות הגמרא, מהם דרכי מסירת התורה, ערך הלימוד בדרך של שאלה ותשובה, ניתוח המשנה ומושגייה, מהלך הסוגיא בגמרא, הבנת הטרמינולוגיה שבגמרא ומושגי היסוד שבה, הבנת הסוגיא וזיהוי יסודותיה ודרכי התפתחותה, פשט וחיזוק, דרכי סיכום וחזרה, עד לפסגת הלימוד - ההנאה והטעם וההתקדמות בלימוד הגמרא, הנאה שלא כל הלומדים זוכים לה, ויתכן שספר זה יוכל לסייע לרבים מהם.

דעת. כתב עת לפילוסופיה יהודית וקבלה. כרך 85. העורכים: דב שוורץ, אבי אלקיים, חנוך בן פיז. רמת גן, אוניברסיטת בר אילן, תשע"ח. 582+98 עמ'.
(03-5318368)

כמעט שלושים מאמרים וסקירות מכילה חוברת עבת כרס זו, מאת חוקרים אנשי אקדמיה ואחרים, ובנושאים מגוונים. רק על קצה המזלג: פרופ' שוורץ עוסק שוב בענייני הדת במדינת ישראל, מתאר את האיום שמרגיש הציבור החילוני ממה שנראה לו כהשתלטות החרד"ליות על הציבור הדתי-לאומי וממנה על הצבא ועל מוסדות המדינה האחרים, ומסביר שהחשש הזה מופרז מאוד ולו רק בגלל התופעה המקבילה - חיזוק הליברליות והפתיחות בחלקים רבים של הצינונות הדתית ואף בקצות הציבור החרד"לי עצמו. כמה מאמרים עוסקים במורה הנבוכים, ביחס המיוחד של הרמב"ם לאונקלוס ולתרגומו, בנוסח התפילה של האר"י ובפולמוס על קבלת מנהגי התפילה הקבליים בקהילות שונות, מחקרים על שד"ל והשפעתו הרבה על משכילי דורו, על דימויו העצמי של מרן הראי"ה כמקובל, על קבלת ר"ש שרעבי ויחסה לכתבי האר"י, על היבטים שונים בכתביו ותורותיו של האדמו"ר האחרון של חב"ד, ועוד ועוד. בגיליון מובאים דברים לזכרו של הרב פרופ' שרל שלום תואתי, שהיה מאנשי הרוח הבולטים בצרפת

עד שנפטר לפני ט"ו שנים, ומצויינת הזדהותו הרוחנית והדתית עם נשוא מחקריו העיקרי - הרלב"ג. לא עברתי על כל הגיליון, וגם אין לי אפשרות וידע להביע דעה על כל מאמר וכל חוקר, אך ממבט-על נראה שלמרות החשדנות הטבעית כלפי מחקרים אקדמאיים בענייני יהדות וקבלה - מדובר על קובץ של מאמרים רציניים מאת חוקרים רציניים, שיתכן מאוד שיש רבים מהם תועלת עיונית אמיתית.

ארח משפט. מאסף עיונים וביורורים בענייני אבן העזר. ירושלים, בית המדרש ארח משפט, תשע"ח. 2 כרכים. (orach.mishpat@gmail.com)

בית המדרש 'ארח משפט' לדיינות פתח את שעריו בתנופה רבה לפני כשלוש שנים, וכבר זכו אברכיו להיבחן על חלקים גדולים מאבן העזר בהצלחה רבה. קבוצה גדולה של ת"ח חשובים עוטפת את הלומדים בניסיונם בבתי הדין ובעומק עיונם בבית המדרש, ושיעורים קבועים ניתנים לאברכים ע"י הרבנים הגאונים רו"נ גולדברג, רמ"מ פרבשטיין, ר"מ בלייכר, ועוד דיינים ולמדנים מכל רחבי הארץ. חלק משיעורים אלו ועוד מאמרים מלמדנים וגם מאברכי הכולל ממלאים למעלה מ-1500 עמודים בקובץ המכובד הזה, והם מסודרים על פי סדר שו"ע אבן העזר. המאמרים משלבים הלכה ומעשה, כמו גדרי קיום מצות פריה ורביה בהפרייה חוץ גופית, בירור בשאלה האקטואלית של קביעת יהדות על פי הדנ"א המיטוכונדרי, קביעת אמהות בשימוש ברחם מלאכותי, ספיקות בדיני שתוקי באימוץ ילדים, חשש פצוע דכא בעקבות ניתוחים שונים בבטן התחתונה, דין מי שנולד מכהן וגרושה בהפרייה חוץ גופית, המשמעות ההלכתית של נישואין אזרחיים, תוקף התחייבות מוגזמת בכתובה, מעשה ידי אשה לבעלה בימינו, ועוד ועוד. למעלה ממאה מאמרים נמצאים בקובץ הזה, וכפי שכותב הרב מרדכי לוי ראש הכולל - שני הכרכים האלו הם החלק המיטלטל של תורת הכולל, שרובה נמצאת בתוך תוכו של בית המדרש... אחריתו ישגה מאוד.

הקריאה לשמחה. מסע בעקבות השמחה הרצויה בפורים. אביאל קוטלר. ירושלים, תשע"ח. 310 עמ'. (0523-028874)

בליל ר"ח אדר תשס"ח נולדה סתירה עמוקה ובלתי ניתנת לגישור בלבו של תלמיד הישיבה לצעירים שע"י ישיבת מרכז הרב אביאל קוטלר, בין האבל העמוק על נפילת חברו הטוב יוחאי ליפשיץ הי"ד עם עוד שבעת חבריו בידי מרצח בספרייה של הישיבה, לבין השמחה הראויה בחודש אדר ובעיקר בפורים. בישיבה הגבוהה בבית אל בה המשיך ללמוד הוא התעמק בענייני השמחה בתורה ובהלכה וביהדות, כשכל מגמתו לפתור את הסתירה הגדולה הזו בין עובדות החיים לבין השמחה הראויה בעבודת ה'. החומר והיידע והתובנות הלכו והצטברו, ובמלאת עשור לאותו פיגוע נורא יוצא לאור פרי המאמץ השקדני הזה, ובו ענייני חודש אב וחודש אדר, דרכי השמחה הנכונות באירועי שמחה ובחיי היומיום, מהות השמחה בפורים, הסיפור מאחורי מגילת אסתר, מקום הרוע בעולם והניצחון עליו, הקשר בין יוסף ואחיו וסיפור המגילה, השפעות תוכן המגילה וערכי חג הפורים על חיינו במיוחד בדורנו, ועוד ועוד.

במעלה המוריה. קובץ מאמרים מפרי רבני, בוגרי ותלמידי תלמוד תורה 'מוריה' רמת בית שמש. חוברת ג', אדר תשע"ח. עורך: הרב יוסי ברינר. רמת בית שמש, ת"ת מוריה, תשע"ח. קעז+קכ עמ'. (02-9990754)

המחנך והמחבר המוכשר הרב ברינר, מלמד ותיק בת"ת מוריה, אינו שוקט על שמריו. נוסף לאתר הפעיל שלו 'אוצר התורה' המלא חומרי לימוד והוראה בתנ"ך ובמקורות היהדות, נוסף לספרים השונים שהוא מוציא לאור כפעם בפעם, הוא גם מצליח להפעיל את רבני ובוגרי ותלמידי הת"ת שלו להיות שותפים ביצירה המשמחת אלוקים ואנשים. רוב המאמרים בחוברת עוסקים בענייני פורים, המגילה וזכירת עמלק, בהמשך נמצאים סיכומי סוגיות ופירושים על המגילה מאת התלמידים הבוגרים בת"ת, ובסופה ביאור על כל המגילה מאת הרב ברינר ותלמידיו. חמרא למריה וטיבותא לשקייה.

השטיבל והסטארט-אפ. שש שיחות על חסידות, פסיכולוגיה יהודית, ואתגרי השעה. מרדכי רוטנברג וברוך כהנא. ראשון לציון, ידיעות אחרונות וספרי חמד, תשע"ח. 221 עמ'. (info@ybook.co.il)

הפסיכולוגים פרופ' רוטנברג ותלמידו ד"ר כהנא משוחחים ביניהם על עם ועולם ותורה מנקודת מבטה של הפסיכולוגיה היהודית שאותה מפתח רוטנברג כבר כחמישים שנה. את העולם היהודי 'של פעם' מייצג השטיבל, בית הכנסת השכונתי החמים שבעיירה היהודית, ואת מצבם של היהודים במדינתם כיום מייצג הסטארט-אפ, פסגת החזון המקצועי-חברתי-כלכלי של הפרט וגם של הכלל. שני היהודים החכמים האלו משוחחים ביניהם על הדרך שעשינו ועל הדרך שעוד לפנינו, כאשר במרכז נמצאים חייו והגותו של פרופ' רוטנברג מילדותו בשואה ועד פסגת הישגיו המקצועיים היום. לדעתו לימוד התורה החסידי-קבלי-רגשי הוא הדרך העיקרית שבה היהדות יכולה לתרום היום לאיש היהודי לכוון את דרכו ולהעמיק את התבוננותו במצבו ובחיו. תוך כדי הדברים הוא מספר על הייקים וה'אאוסטידה', על השורשים הנוצריים של הפסיכיאטריה, על חיפוש ה' ועל גאולת הפרט והכלל, על הקשר בין חסידות לפסיכולוגיה, על גבולות בחיים ועל 'כור ההיתוך', על גיור ועל מיסיון ועל ערב רב, על הרב קוק ועל הצמצום, על הגמגום ועל הסיפוק, ומותיר אחריו הרבה נקודות למחשבה.

בוהן כליות ולב. תרומת כליה, הלכה - רפואה - מעשה. ישי שריג. ירושלים, ספריית בית אל, תשע"ח. 287 עמ'. (0523-114616)

אברך צעיר בישיבת בית אל בירר עד תומו את נושא התרומה מחיים של כליה לזקוק לה מהפך הרפואי וההלכתי והמעשי, אח"כ תרם כליה והציל חיים, ואח"כ כתב את בירוריו ומסקנותיו וחוויותיו ותובנותיו והמלצותיו מכלי ראשון. יש כאן כעין מדרוך הלכתי ומעשי לתורם הפוטנציאלי, כאשר גם דעת המתנגדים והמסתייגים מוצגת בצורה מכובדת.